принцип: "моя хата з краю. Але так само не відповідає моментові і всяке перетяження спадщиною старого, пережитого. Полишім мертвим ховати небіжчиків. Будуччина належить живим, і за тим, що згоріло в цім огні очищення, нема чого оглядатись і пригадувати його собі – поскільки воно зв'язане з минулим, а не з будучим. Мусимо дивитися вперед, а не назад.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

ВЕЛИКА ХВИЛЯ*

6.IV.1917

Велика хвиля настала! Впали з України кайдани, в котрі прибрала її лукава політика Московського царства, коли визволений великими зусиллями Український Народ передав в його опіку свою новоздобуту свободу!

Як тільки виявилась дійсна основа московської політики – її заміри трактувати Українців не як вільних спільників, а як простих підданців московського царя, власність московського царства, – українське громадянство, його політичні провідники голосно і рішучо запротестували против сього, і вже через 4 роки по підданню цареві проголосили маніфестом 1658 року своє піддання за уневажнене, свій звязок з Москвою за розірваний. Але царське правительство, як раз узяло під свою руку Український Народ, так уже не хотіло вертати йому волі – права рішати про себе. Використовуючи кожду внутрішню незгоду в українськім громадянстві, клясові і всякі инші суперечности, що розбивали одностайність української політики, воно нитку за ниткою сплітало міцні ретязі на Український Народ і нарешті привело його до того поневолення, до тої безрадности і упадка, в котрім він опинився сто літ пізніше.

Всі героїчні зусилля, всі жертви і заходи кращих синів України в пізніших десятиліттях зоставались без успіху. Російський спрут цупко тримав свою здобич, і тільки російська революція визволила нас, розтявши його нервовий центр.

Ми знову стали з підданців горожанами, вільними і повноправними, і можемо знову рішати за себе, становити право для себе і будувати долю свого народу, своєї землі. В вільній Російській республіці не може бути невільних народів, так само як не може бути невільних людей!

* *Нова Рада*, №1, 6 квітня 1917 р.

Сю глибоку зміну в становищі нашого народу і нас, як його представників, ми мусимо в повній глибині відчути і з неї відповідні виводи зробити.

Минули ті обставини, коли ми мусіли виступати з петиціями, супліками, доказувати свої права навіть на культурне самоозначеннє, навіть на такі елєментарні права, як уживаннє своєї мови для своїх культурних потреб, допущення її до научання в урядах і суді. Ще рік тому українське громадянство силкувалося прихилити уряд і законодатні органи до того, щоб звели українську справу в Росії з мертвої точки, признавши отсі елєментарні домагання: занехаяння репресій, відновлення скасованого з початком війни друкованого українського слова, заведення українськоі мови в школі і в урядованню. Ні уряд, що ще вірив тоді в можливість повного винищення українства в виїмкових обставинах війни, ні російські парляментарні круги, ні поступове російське громадянство тоді не услухали нашого голосу. Українство зосталося на мертвій точці репресій аж до останньоі хвилі.Система репресій була доведена до небувалих крайностей – дійшла свого вершка, небувалого від ганебного указу 1876 року, саме в переддень революції, що переставила українську справу в зовсім инші обставини, на зовсім иншій грунт.

Нічого більш помилкового не може бути тепер, як витягувати старі українські петиції й подавати іх наново правительству, як наші старі домагання в данім моменті.

Не може бути більшого недорозуміння хвилі, як наші старі домагання вважати мірою українських потреб в теперішности і сповненням іх думати задоволити потреби нинішнього українського життя.

Те, чого ми добивалися п'ять, чотири, три, навіть рік тому і те, що дане тоді було б прийняте українським громадянством з подякою і дійсно могло б мати своє значіння, бути добром для ношого народу, ощадило б його від переживання тяжких хвиль останніх літ, улекшило йому дальший культурний похід, воно, розуміється, потрібно й тепер, мусить бути уділено негайно, щедрою рукою, в розмірах найбільш широких, свобідних від усяких обмежень і застережень – але воно ніяк не може вважатись задоволеннєм українських потреб, "розвязаннєм українського питання" для даного моменту. Се треба з усією рішучостю сказати про останню заяву тимчасового правительства про його спочуття до "культурно-національного самоозначення народностей Росії". Не про нього тепер річ, і нікого воно тепер не інтересує на Україні.

Великі події пережиті нами зняли гальми з скритоі енергії нашого народу, як пригнетена спружина вона підноситься перед здивованими очима чужих – і своіх.

Потреби і домагання України розгортуються в усій широті. Найбільше нещастя в сій хвилі і для правительства і для провідників громадянства – се не поспіти за скорим розгортанням домагань моменту.

Так як царське правительство кінець-кінцем засудило себе на смерть тим, що не могло йти з походом життя і дурило себе гадкою, що може когось спинити або притримати, розложити задоволення навіть тих умірковаиих вимог, які йому ставилися на безконечні – так можуть себе потопити і його наступники і всі, хто беруть кермувати народнім життям чи нашим, чи загальноросійським, коли будуть водитися старими споминами про ті мінімальні жадання, які ставилися в старих умовинах життя, в сім черепашинім поступі, котрим воно поступало.

Остерігаємо від сього! Ми в кожнім разі сих помилок не можемо робити! Мусимо тримати руку на пульсі народнього життя і йти в рітм його биття. **Воно** тільки нам закон, **йому** ми мусимо коритись, **його** голосити всім, без огляду чи воно буде ім приємне чи ні.

Домагання, котрі висуває нинішня хвиля, можуть бути прикрою несподіванкою для багатьох – але нема що робити! Мусимо іх ставити і проводити. Лагідно, по можности, і тактовно, скільки є змоги, але рішучо, рішучо, рішучо. Fortiter in re, suaviter in modo, як говорить старе прислів'я (твердо що до самої річчи, м'яко що до форми). Перед вагою моменту і відповідальністю, яку він кладе на всіх нас, мусять відступити на другий плян всякі иньші огляди і рахунки. Воля нашого Народу мусить бути сповнена.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

ЩО ВОНО?*

19.06.1917 р.

"Глупость или измена?"

"Нерозум чи лукавство?"

Сими словами півроку тому проводирі російськоі ліберальноі опозиції били представників старого режіму, нікчемних, брудних прислужників звироднілого деспотизму. А тепер сі самі слова починають пролітати в українськім громадянстві, вже на адресу коаліційного міністерства, вибранців, цвіту російськоі революції, при читанню телеграми про те, що Тимчасове Правительство одкинуло головні домогання українського народу поставлені Українською Центральною Радою.

Жаль, великий жаль!

Тимчасове Правительство не найшло можливим вдоволити принціпіального бажання Українського народу, щоб уже тепер опублі-

* *Народна воля*, 19(06).06.1917 р.